

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

İKİNCİ BÖLÜM

TOKEL / TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no. 23662/08)

KARAR

1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi • Mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesi • Başvuranın patentli buluşunun bir Kamu İktisadi Teşekkülü tarafından kullanılması ve başvuranın mülkiyet haklarına yapılan kanuna aykırı müdahale • 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin borçlara ve patentli buluşların kullanımını da kapsayan Kamu İktisadi Teşekküllerinin diğer eylem ve ihmallerine uygulanabilir olduğuna ilişkin Mahkeme içtihadı • üçüncü bir kişinin ön kullanımı sebebiyle patent sahibinin haklarını kısıtlamaya ilişkin bir dayanağın ilgili zamanda iç hukukta olmaması • Geriye dönük etkisi olmayan bu yönde bir hakkı düzenleyen müteakip mevzuat

STRAZBURG

9 Şubat 2021

Kesinleşme Tarihi
31 Mayıs 2021

İşbu karar, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesinde öngörülen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Bazı şekli değişikliklere tabi tutulabilir.

© T.C. Adalet Bakanlığı, 2021. Bu gayriresmî çeviri, Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı tarafından yapılmış olup, Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ile Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığına atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

Tokel / Türkiye davasında,

Başkan

Jon Fridrik Kjølbro,

Hâkimler

Marko Bošnjak,

Aleš Pejchal,

Valeriu Grițco,

Carlo Ranzoni,

Pauliine Koskelo,

Saadet Yüksel

ve *Bölüm Yazı İşleri Müdür Yardımcısı* Hasan Bakırcı'nın katılımıyla Daire olarak toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Bölüm),

Türkiye Cumhuriyeti Devleti aleyhine bir Türk vatandaşı olan Mustafa Tokel'in ("başvuran") İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesi uyarınca, 6 Mayıs 2008 tarihinde yapmış olduğu başvuruyu;

Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesine ilişkin şikâyetin Türk Hükümetine ("Hükümet") bildirilmesi ve başvurunun geri kalanının kabul edilemez olduğunun beyan edilmesi kararını;

ve tarafların görüşlerini dikkate alarak;

15 Ocak 2021 tarihinde yapılan kapalı müzakerelerin ardından,

Aynı tarihte kabul edilen aşağıdaki kararı vermiştir:

GİRİŞ

1. Somut başvuru, başvuranın patentli buluşu olan çay soldurma taşıyıcı bant sisteminin bir Kamu İktisadi Teşekkülü tarafından izinsiz olarak kullanılması ve yerel mahkemelerin, ilgili mevzuat uyarınca korunan ve başvuranın ilgili patente bağlanan haklarına ilişkin olarak bir istisna oluşturan kullanımın, ön kullanım hakkı doğurduğuna dair vardığı sonuca ilişkindir.

Başvuran, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamındaki haklarının ihlal edildiğinden şikâyet etmektedir.

OLAYLAR

2. Başvuran 1940 doğumlu olup, Trabzon'da ikamet etmektedir. Başvuran, İstanbul Barosuna kayıtlı Avukat D. Cansever tarafından temsil edilmiştir.

3. Hükümet, kendi görevlisi tarafından temsil edilmiştir.

4. Dava konusu olaylar, taraflarca ibraz edildiği şekliyle, aşağıdaki gibi özetlenebilir:

A. Davanın geçmişi

5. Başvuran 1988 yılında o sıralar çalıştığı özel bir çay fabrikasında çay yapraklarının kurutulması için otomatik bir taşıyıcı bant sistemi kurma çalışmalarına başlamıştır. 8 Temmuz 1991 tarihinde ilgili dönemdeki Türk mevzuatı uyarınca patent ile eşdeğerde olan ihtira beratı belgesi almak için başvuruda bulunmuştur. Başvuran 26 Ağustos 1992 tarihinde, söz konusu buluşun yeni bir icat olduğunu doğrulayan Orta Doğu Teknik Üniversitesinden uzmanların hazırladığı rapor temelinde Sanayi ve Ticaret Bakanlığından ihtira beratı almıştır. İhtira beratı, söz konusu zamanda yürürlükte olan 1879 tarihli İhtira Beratı Kanunu uyarınca 8 Temmuz 1991 tarihinden itibaren 15 sene müddetle verilmiştir.

6. Bu sırada, - çay üretiminde uzmanlaşmış bir Kamu İktisadi Teşekkülü türü olan- Kamu İktisadi Kuruluşu niteliğindeki Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü (bundan böyle "ÇAYKUR") 1990 yılında sistemin kurulması için gerekli olan teknoloji alımını yapmaya başlamıştır. ÇAYKUR, 1991 yılı Mayıs ayında sistemi kurmuş ve fabrikalarından biri olan, Pazarköy fabrikasında, kullanmaya başlamıştır.

7. ÇAYKUR, 1991 yılı Haziran ayında, Pazarköy fabrikasında test edilmeye başlanan otomatik çay soldurma sisteminin olası avantajlarının belirtildiği bir fizibilite raporu hazırlamıştır. Raporda özellikle, söz konusu sistemin son ürün olan kuru çay yapraklarının maliyetini oldukça düşüreceği ve ÇAYKUR'un hem ulusal hem de uluslararası piyasalarda daha rekabetçi olması adına fırsat yaratacağı belirtilmiştir. Raporda, sistem kurulumunun 1992 yılında başlayıp 1996 yılına kadar devam etmesi ve sistemin bu süre zarfında her yıl beş ÇAYKUR fabrikasına kurulması önerilmiştir.

8. Fizibilite raporunda sunulan önerilere istinaden 19 Haziran 1991 tarihinde ÇAYKUR Yönetim Kurulu, yirmi beş fabrikada çay soldurma sisteminin kurulmasını öngören beş yıllık bir yatırım planı düzenlemiştir. Söz konusu plan 11 Ekim 1991 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmıştır.

9. ÇAYKUR 1994 yılında, Türk hukukunda Kamu İktisadi Teşekkülünün bir başka türü olan İktisadi Devlet Teşekkülü niteliğini almıştır.

10. Türkiye 1995 yılında, Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması'nı ("TRIPS") imzaladıktan ve aynı yıl ilgili mevzuatta gerekli değişiklikleri yaptıktan sonra (bk. aşağıda 39 ve 42), başvuranın ihtira beratı, patent olarak tescil edilmiş ve icadına ilişkin koruma süresi yirmi yıla uzatılmıştır.

B. Başvuran aleyhinde başlatılan yargılamalar

11. ÇAYKUR, 11 Mart 1993 tarihinde başvurana verilen ihtira beratının iptal edilmesi için Trabzon Asliye Hukuk Mahkemesi önünde dava açmıştır. ÇAYKUR, otomatik çay soldurma sistemi çalışmalarına 1988 yılında başladığını ve 1990 yılında çalışmalarını hızlandırdığını belirtmiş ve ayrıca başvuranın bu süre içerisinde ÇAYKUR'da çalışan personel ile ilişkilerini kullanarak söz konusu projenin kopyalarını aldığını ileri sürmüştür. ÇAYKUR, başvuranın 8 Temmuz 1991 tarihinde ihtira beratını hukuka aykırı

bir biçimde aldığını ve kendilerinin aslında söz konusu sistemi bu tarihten çok daha önce geliştirip hizmete soktuklarını ileri sürmüştür.

12. Başvuran ise icat ettiği çay soldurma sisteminin tam otomatik bir taşıyıcı olduğunu ve ÇAYKUR'un bu sistemi kendisinden izin almadan taklit ettiğini ve kullandığını ileri sürmüştür. Başvuran, söz konusu sistemin dünyanın herhangi bir yerinde üretilmiş olması durumunda kendisine iktira beratı verilmeyeceğini de belirtmiştir.

13. 16 Mayıs 1994 tarihinde Trabzon Asliye Hukuk Mahkemesi, iki ayrı bilirkişi raporunu göz önünde bulundurarak iktira beratı olan icadı başvuranın yaptığını tespit etmiş ve ÇAYKUR tarafından açılan davayı reddetmiştir. ÇAYKUR'un temyizi üzerine, 29 Ocak 1995 tarihinde Yargıtay kararı bozmuş ve ilk derece mahkemesinin buluş hakkında yenilik ölçütlerini taşıyıp taşımadığına ilişkin başka bir bilirkişi raporu alması gerektiğine karar vermiştir.

14. İlk derece mahkemesine sunulan bilirkişi raporlarında, başvuranın patentinin başvuru yapıldığı tarihte yürürlükte olan İktira Beratı Kanunu uyarınca "yeni" olarak nitelendirilebilmek için gereken şartları taşıdığı doğrulanmıştır. Bilirkişi raporlarında, 1991 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve 31 Mayıs 1999 tarihinde Rus Patent Ofisi tarafından düzenlenen yenilik inceleme raporlarında, başvuranın buluşunun patent alabilir olduğunun doğrulandığı belirtilmiştir.

15. 12 Mart 2001 tarihinde Trabzon Asliye Hukuk Mahkemesi, ÇAYKUR tarafından açılan davanın reddine karar vermiştir. Yerel mahkeme, Türk Patent Enstitüsünün önerisiyle hazırlanan bir bilirkişi raporuna atıf yaparak, başvuranın buluşunun yeni olduğu ve daha önceden yapılmış ilgili bir icadın parçası olmadığı sonucuna varmıştır.

16. Yargıtay, 6 Kasım 2001 tarihinde, temyiz kararını onamıştır. Yargıtay sonrasında 22 Mart 2002 tarihinde ÇAYKUR tarafından yapılan karar düzeltme talebini reddetmiştir.

C. Başvuran tarafından ÇAYKUR aleyhine başlatılan yargılamalar

1. İlk yargılama süreci

17. Başvuran 16 Kasım 1993 tarihinde ÇAYKUR aleyhine dava açmış ve buluşunun Sürmene’de yer alan fabrikada kullanılmasından kaynaklandığı ileri sürülen haksız rekabetin durdurulmasını isteyerek tazminat talebinde bulunmuştur.

18. Rize Asliye Hukuk Mahkemesi 18 Şubat 2003 tarihinde başvuranın iddialarını kabul etmiş ve ÇAYKUR’un söz konusu sistemi Sürmene’deki fabrikasında kullanmayı durdurmasına karar vermiştir. Yerel mahkeme bu karara varırken, başvurana verilen ihtira beratının iptal edilmesine ilişkin yargılama sonuçlarını ve ilgili fabrikada gerçekleştirilen keşif incelemesi sonrasında hazırlanan bilirkişi raporunu göz önünde bulundurmuştur.

19. 17 Şubat 2004 tarihinde Yargıtay, ÇAYKUR’un 551 sayılı Patent Haklarının Korunması Konusunda Kanun Hükmünde Kararname’nin 77. maddesi uyarınca sistemin ön kullanım hakkının kendisinde olduğunu iddiasında bulunmasına rağmen, Rize Asliye Hukuk Mahkemesinin böyle bir durumun söz konusu olup olmadığının incelemeksizin, sadece başvuranın ihtira beratına ilişkin yürütülen yargılama sonuçlarına dayanarak karar vermesi sebebiyle temyiz edilen kararı bozmuştur. Dolayısıyla dosya, Rize Asliye Hukuk Mahkemesine geri gönderilmiştir.

20. Rize Asliye Hukuk Mahkemesi 3 Şubat 2005 tarihinde, ilgili mevzuat uyarınca fikri mülkiyet haklarına ilişkin davaların bu konuda uzman mahkemelerce incelenmesi gerektiğinden davayla ilgili görevsizlik kararı vermiştir. Yerel mahkeme, davanın ilgili mahkemeye gönderilmesine karar vermiştir.

21. Davaya ilişkin herhangi bir bilgi ya da belge bulunmadığından, söz konusu yargılamaların sonuçlanmadığı anlaşılmaktadır.

2. İkinci yargılama süreci

22. Başvuran 2002 yılında farklı tarihlerde yerel hukuk mahkemelerinden, patentli icadının ÇAYKUR tarafından izinsiz kullanıldığını ortaya koyan bir tespit kararının verilmesini istemiştir. Söz konusu yargılamaların beşinde, mahkemelere sunulan bilirkişi raporlarında ilgili fabrikalarda kullanılan sistemin, başvuranın patentine konu olduğu belirtilmiştir. Taraflar, bu yargılamalara ilişkin nihai kararları sunmamıştır.

23. Bu sırada 3 Temmuz 2002 ve 24 Temmuz 2002 tarihlerinde Trabzon Ticaret Mahkemesi ihtiyati tedbir kapsamında ÇAYKUR'un iki fabrikasında patentli sistemin kullanımının durdurulmasına karar vermiştir. İhtiyati tedbir kararının icrasına ilişkin kayıtlarda, söz konusu tedbirin fabrika personeli tarafından sergilenen kaba kuvvet nedeniyle uygulanamadığı belirtilmiştir.

24. Başvuran sonrasında 8 Ağustos 2002 tarihinde Trabzon Hukuk Mahkemesi önünde eski Türk lirası ile 100 milyarlık tazminat istemiyle dava açmış ve haksız rekabet yarattığını düşündüğü ÇAYKUR'a ait sekiz fabrikada buluşunun kullanılmasının durdurulmasını talep etmiştir. Başvuran, ÇAYKUR tarafından ihtira beratının iptali için başlatılan yargılamaların sonunda verilen nihai karara ve icadının yeni ve ihtira beratının geçerli olduğunun tespit edilmesine rağmen; ÇAYKUR'un kendisine hiçbir ödeme yapmadan patentli buluşunu hukuka aykırı bir şekilde kullanmaya devam ettiğini iddia etmiştir. Başvuran bu bağlamda, tespit kararı için başlattığı yargılamalar sırasında ibraz edilen bilirkişi raporlarına ve ÇAYKUR'un söz konusu sistemi kullanmasını durdurmasına ilişkin verilen mahkeme kararlarına değinmiştir. Başvuran 1991 yılında ÇAYKUR tarafından hazırlanan fizibilite raporuna atıf yaparak, patentli sisteminin ÇAYKUR tarafından on yıldan fazladır kullanıldığını ve ÇAYKUR'un yıllar içerisinde oldukça fazla maddi kazanç elde ettiğini ileri sürmüştür. Başvuran sonuç olarak, ÇAYKUR'un iyi niyet çerçevesinde hareket etmediğini ve söz

konusu icadın kullanımına devam ederek patentten kaynaklı haklarını ihlal ettiğini belirtmiştir.

25. Başvuranın iddialarına cevap olarak ÇAYKUR, söz konusu projeyi 1988 yılında geliştirmeye başladıklarını ve gerekli izinleri aldıktan sonra 1991 yılı Mayıs ayında kullanmaya başladıklarını belirtmiştir. Sistemin etkinliği kanıtlandığı için diğer fabrikalarında da kullanım kararı alınmıştır. Dolayısıyla ÇAYKUR, 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 77. maddesi uyarınca söz konusu sistemin ön kullanım hakkının kendisinde olduğunu ileri sürmüştür. ÇAYKUR ayrıca, kullandıkları çay soldurma sisteminin, başvuran tarafından icat edilen sistem ile aynı olmadığını belirtmiştir.

26. 13 Ekim 2003 tarihinde yerel mahkemeye sunulan bilirkişi raporunda; ÇAYKUR'un ön kullanım hakkına ilişkin şartları taşıyıp taşımadığına dair bir inceleme yapılmasında gerek olmadığı, çünkü başvuranın kendi buluşu olduğunu ileri sürdüğü çay soldurma sisteminin zaten bilindiği ve başvuran patent almadan önce başkaları tarafından kullanıldığı, dolayısıyla başvuranın patentinin geçerli olmadığı belirtilmiştir. Bu bağlamda, başvuranın söz konusu sistemi 1988 yılında başka bir fabrikada kurup test ettiği ve hem özel sektörden hem de ÇAYKUR'dan bazı kişilere gösterdiği belirtilmiştir. ÇAYKUR, başvuran ihtira beratı almak için başvuru yapmadan iki ay önce 1991 yılı Mayıs ayında sistemi kullanmaya başladığını ifade etmiştir.

27. 27 Eylül 2004 tarihinde, hukuk fakültesinden ve makine mühendisliği bölümünden profesörlerin hazırladığı bir başka bilirkişi raporu yerel mahkeme sunulmuştur. Raporun başında başvuranın patentinin geçerli olduğunu ortaya koyan nihai karar göz önünde bulundurularak, sadece ÇAYKUR'un söz konusu sistemi kullanmasının ön kullanım hakkı oluşturup oluşturmadığının inceleneceği belirtilmiştir.

28. Raporda, 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 77. maddesinde belirtilen ön kullanım hakkına ilişkin şartlar sıralanmış ve

davanın koşulları göz önünde bulundurulduğunda ÇAYKUR'un bu şartları karşıladığı tespit edilmiştir. Raporda aşağıdaki bulgulara yer verilmiştir:

(a) İcadı kullanan kişinin buluş üzerinde “zilyetliğinin” olması gerekir (icad üzerinde belirli bir kontrolünün olması): ÇAYKUR sistemin kullanımına ilişkin tüm bilgi ve belgelere sahip olduğundan, sistemin zilyetliğine sahiptir. Buna ek olarak dava dosyasında ÇAYKUR'un söz konusu bilgi ve belgeleri hukuka aykırı bir şekilde elde ettiğine dair bir ibare bulunmamaktadır.

(b) İcadı kullanan kişinin bunu zaten kullanıyor olması ya da başvuru tarihinden veya ön kullanım tarihinden önce kullanmak için ciddi adımları atmış olması gerekir: ÇAYKUR tarafından ibraz edilen belgelerde ortaya konulduğu üzere ÇAYKUR, 1991 yılı Mayıs ayında, yani başvuranın ihtira beratı için başvuru yaptığı 8 Temmuz 1991 tarihinden önce, sistemin kurulumuna başlanması için gerekli tüm tedbirleri almıştır.

(c) İcadın kullanılmış olması ya da kullanılmasına ilişkin ciddi adımların atılması Türkiye’de gerçekleşmiş olmalıdır: ÇAYKUR söz konusu sistemi Türkiye’deki fabrikalarından birinde kullanmaya başlamıştır.

(d) İcadı kullanan kişi iyi niyet çerçevesinde hareket etmelidir: ÇAYKUR tarafından test edilen sisteme ilişkin bir bilginin ya da aracın başvurana ait olduğunu gösteren herhangi bir bilgi ya da belge bulunmamaktadır.

(e) Söz konusu kullanım ilgili teşekkülün makul ihtiyaçları için gereken seviyeyi aşamaz: ÇAYKUR, Kamu İktisadi Teşekkülünün bir türü olan İktisadi Devlet Teşekkülüdür ve bu statüdeki teşekküller 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’de belirtilen özel hususlar dışında özel hukuk hükümlerine tabidir. Dolayısıyla, Türk Ticaret Kanunu’na göre - özellikle farklı yerlerde konumlanmış olsalar bile aynı işi yapan fabrikaları olan teşekküller de - tacir sayılır. Bir fabrikanın ticari işletme sayılabilmesi için şu koşulları yerine getirmesi gerekir: söz konusu fabrika (i) mali bir kazanım elde etmek amacıyla, (ii) devamlı, (iii) bağımsız ve (iv) belirli bir seviyenin üzerindeki üretimi gerçekleştirecek şekilde işletilmelidir. Ancak ÇAYKUR

fabrikaları, Genel Müdürlüğe bağlı olan varlıklardı ve kendi sermayeleri ya da karar alma mekanizmaları yoktu. Bulundukları yerdeki ticaret siciline kaydedilmiş olmalarına rağmen, tüm faaliyetleri Genel Müdürlük tarafından düzenlenmekteydi. Sonuç olarak ÇAYKUR'a ait tüm fabrikalar tek bir varlık olarak kabul edildiğinde, söz konusu sistemin diğer fabrikalarda da kullanılmasının makul ihtiyaçların giderilmesine ilişkin kullanım şartını karşıladığı kabul edilmelidir.

Raporda, ÇAYKUR'un söz konusu sistemi kullanmasının ön kullanım hakkı oluşturduğu ve bu kullanımın, işletmenin makul ihtiyaçlarının giderilmesi sınırları dâhilinde kaldığı sonucuna varılmıştır.

29. Yargılamalar sırasında başvuran, ÇAYKUR'un ön kullanım hakkına sahip olduğu kabul edilse dahi bu hakkın dava konusu olan sekiz fabrikadan biri olmayan Pazarköy fabrikası haricinde kullanılamayacağını ileri sürmüştür. Başvuran bu bağlamda ön kullanım hakkının, buluşun kullanılması için önceden önlem almış olan bir işletme ya da kişinin bu tedbirlere uygun olarak kullanmaya devam etmesine dayandırılabilceğini ifade etmiştir. Ancak somut davada ÇAYKUR, söz konusu sisteminin kullanımını aralarında 1991 yılında henüz kurulmamış olan fabrikalar da bulunan diğer birçok fabrikasına kadar genişletmiştir. Başvuran ek olarak, ÇAYKUR fabrikalarının bulundukları yerdeki ticaret sicillerine ayrı ayrı kayıtlı olduklarını ve hepsinin tek bir işletme olarak kabul edilmesi durumunda, sadece bir fabrikada yapılan önceki hazırlıklara dayanarak patentli buluşun kırk beş fabrikanın her birinde kullanılmasının yolunu açacağını belirtmiştir.

30. Trabzon Asliye Hukuk Mahkemesi 13 Ekim 2005 tarihinde, başvuranın davasını reddetmiştir. Hukuk Mahkemesi yargılamalar sırasında yapılan keşif incelemesine dayanarak ÇAYKUR'un fabrikalarında kullanılan çay soldurma sisteminin başvuranın patentine sahip olduğu sistem ile aynı olduğunu tespit etmiştir. Yerel mahkeme, 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 77. maddesinde sıralanan ön kullanım şartların yerine

getirilmesine ilişkin hazırlanan bilirkişi rapor sonuçlarının isabetli olduğuna ve dolayısıyla ÇAYKUR'un ön kullanım hakkına sahip olduğuna karar vermiştir.

31. Başvuran, Trabzon Hukuk Mahkemesinin, söz konusu rapora karşı yapılan itirazlara rağmen hiçbir gerekçe sunmayan bilirkişi raporunda ortaya konulan bulgulara dayanarak karar verdiğini ileri sürmüştür ve kararı temyiz etmiştir. Başvuran ÇAYKUR'un 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 77. maddesinde yer alan şartları karşılamadığı kanaatindedir. Özellikle, ÇAYKUR'un fabrikalarının yirmi beş tanesine söz konusu çay soldurma sisteminin kurulmasından önemli ölçüde fayda sağlayacağını açıkça belirten fizibilite raporunda gösterildiği gibi sistemi iyi niyetle kullanmadığını ileri sürmüştür. Başvuran bu kapsamda, somut davanın açılmasından önce ÇAYKUR'un ön kullanım hakkına ilişkin herhangi bir iddiasının olmadığını ve bu iddiasını patentin geçersiz olduğuna ilişkin davanın reddedilmesinden sonra dile getirdiğini eklemiştir.

Başvuran son olarak, diğer şartların yerine getirildiği varsayılsa bile ÇAYKUR'un çay soldurma sistemini kullanmasına olanak sağlayacak ciddi ve gerçek bir tedbirin ilgili zamanda var olmaması sebebiyle ön kullanım hakkının Pazarköy fabrikasından başka diğer fabrikalarda da kullanılabileceğinin söylenemeyeceğini ileri sürmüştür. Dolayısıyla, çay soldurma sisteminin diğer fabrikalarda taklit edilmesi ve yeniden üretilmesi, daha önce alınan tedbirler doğrultusunda buluşun bir kullanımı olarak değerlendirilemez, zira bu, her fabrikada yeni yatırımların yapılmasını gerektirecek ve bu durum ön kullanım hakkı mantığının aksine işlemesine neden olacaktır.

32. Yargıtay 24 Mayıs 2007 tarihinde Hukuk Mahkemesinin kararını onamış ve başvuranın ihtira beratı aldığı tarihten önce ÇAYKUR'un söz konusu sistemi fabrikalarından birinde test etmeye başladığını ve yatırım planında sistemin diğer fabrikalarda da kullanılabileceğinin öngörüldüğünü tespit etmiştir. Yargıtay ayrıca, ÇAYKUR'un sermayesi Devlete ait İktisadi

Devlet Teşekkülü niteliğinde olması ve yatırım planlarının Bakanlar Kurulu onayına tabi olması nedeniyle, sistemin kullanımının sadece ilk kez test edildiği fabrika ile sınırlandırılabileceği sonucuna varılamayacağını belirtmiştir.

33. Yargıtay sonrasında 14 Aralık 2007 tarihinde başvuran tarafından yapılan karar düzeltme talebini reddetmiştir.

3. Özel çay şirketleri aleyhinde başlatılan yargılamalar

34. Başvuran 2003 yılında S. ve A. isimli özel çay şirketleri aleyhinde iki ayrı dava açmış ve patentli buluşunun hukuka aykırı bir şekilde kullanılması sebebiyle tazminat talep etmiştir.

35. Trabzon Hukuk Mahkemesi 2006 yılında, söz konusu şirketlerin başvuran patent başvurusunda bulunmadan önce çay soldurma sistemini kendi fabrikalarında hâlihazırda kullanıyor olduklarını göz önünde bulundurarak başvuranın davalarını reddetmiştir.

36. Başvuranın kararı temyiz etmesi üzerine, 6 Mart 2008 tarihinde Yargıtay, söz konusu kararın A. Şirketine ilişkin olan kısmının onanmasına karar vermiştir. 26 Haziran 2008 tarihinde Hukuk Mahkemesinin, başvuranın bilirkişi raporundaki iddia edilen eksikliklere ilişkin görüşlerine değinmemesi sebebiyle kararın S. Şirketi ile ilgili kısmının ise bozulmasına karar vermiştir. Taraflar Mahkemeye söz konusu yargılamaların sonuçlarına ilişkin herhangi bir bilgi sunmamıştır.

İLGİLİ YASAL ÇERÇEVE VE UYGULAMA

A. İç hukuk ve uygulama

1. Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname

37. Olay tarihinde yürürlükte olan 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin ilgili hükümleri aşağıdaki gibidir:

Madde 2

“...

(1) Kamu iktisadi teşebbüsü "Teşebbüs"; iktisadi devlet teşekkülü ile kamu iktisadi kuruluşunun ortak adıdır.

(2) İktisadi devlet teşekkülü ...; sermayesinin tamamı devlete ait, iktisadi alanda ticari esaslara göre faaliyet göstermek üzere kurulan, kamu iktisadi teşebbüsüdür.

(3) Kamu iktisadi kuruluşu ...; sermayesinin tamamı Devlete ait olup tekel niteliğindeki mal ve hizmetleri kamu yararı gözeterek üretmek ve pazarlamak üzere kurulan ve gördüğü bu kamu hizmeti dolayısıyla ürettiği mal ve hizmetler imtiyaz sayılan kamu iktisadi teşebbüsüdür.”

Madde 3

“Teşebbüsler Bakanlar Kurulu kararı ile kurulur.”

Madde 4

“(1) Teşebbüsler tüzel kişiliğe sahiptir.

(2) Teşebbüsler, bu Kanun Hükmünde Kararname ile saklı tutulan hususlar dışında özel hukuk hükümlerine tabidir.

(3) Teşebbüsler, ... Sayıştayın denetimine tabi değildir.

(4) Teşebbüslerin sorumlulukları sermayeleri ile sınırlıdır. Teşebbüslerin sermayesi, ilgili bakanlığın talebi üzerine Koordinasyon Kurulunca tespit edilir.”

TOKEL/TÜRKİYE KARARI

Madde 7

“(1) (Mülga: 2 Temmuz 2018) Teşebbüs yönetim kurulu üyeliklerine atanacakların, Devlet memurluğuna atanabilme genel şartlarına sahip, ... ve teşebbüsün faaliyet alanı ile ilgili idari ve mesleki ihtisasa sahip olmaları şarttır. Ancak, ilgili bakanın teklifi üzerine atanan üyelerden birinde idari veya mesleki ihtisasa sahip olma şartı aranmaz. ...”

29. madde

“... ”

(3) (Mülga: 2 Temmuz 2018) Teşebbüslere ait yıllık genel yatırım ve finansman programı, ... Bakanlar Kurulunca karara bağlanır.”

Madde 32 (Mülga: 2 Temmuz 2018)

“... ”

(3) Yıllık genel yatırım ve finansman programı Devlet Planlama Teşkilatı tarafından Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının da görüşü alınarak hazırlanır.”

Madde 39

“Teşebbüsler, ... Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun mali, idari ve teknik yönden sürekli denetimine tabidir.

...”

Madde 40

“(1) İlgili bakanlık; teşebbüs, ... faaliyetlerinin kanun, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak yürütülmesini gözetmekle görevlidir.

...”

Madde 57

“Teşebbüslerin, ... malları ve her çeşit mevcutları aleyhine işlenen suçlar, Devlet malı aleyhine işlenmiş sayılır...”

2. Patente ilişkin ilgili yerel mevzuat

38. 1879 tarihli İhtira Beratı Kanunu'na göre, ihtira beratına konu olmuş bir ürünü ya da süreci kullanan veya üretenler sahtecilik ile suçlanır. Suçlu bulunan kimseler para cezasına maruz kalır.

39. TRIPS anlaşmasının yürürlüğe girmesinin ardından Türkiye, fikri mülkiyet hukukuna ilişkin çeşitli noktaları düzenleyen bir dizi kanun hükmünde kararname kabul etmiştir. Patent Haklarının Korunması Konusunda 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 27 Haziran 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sonrasında yerine 22 Aralık 2016 tarihli Sınai Mülkiyet Kanunu (no. 6769) getirilmiştir. Kanun Hükmünde Kararnamenin ilgili hükümleri aşağıdaki gibidir:

Madde 72

Patentin süresi

“İncelenerek verilen patentin süresi başvuru tarihinden itibaren hesaplanan ve uzatılamayan yirmi yıldır.

...”

Madde 73

Patentten doğan hakların kapsamı

“...

Patent sahibinin, üçüncü kişiler tarafından izinsiz olarak aşağıda sayılanların yapılmasını önleme hakkı vardır.

(a) Patent konusu ürünün üretilmesi, satılması, kullanılması veya ithal edilmesi veya bu amaçlar için kişisel ihtiyaçtan başka herhangi bir nedenle olursa olsun elde bulundurulması;

(B) Patent konusu olan bir usulün kullanılması;

...”

TOKEL/TÜRKİYE KARARI

Madde 77

Ön kullanım hakkı

“Patent başvurusunun yapıldığı tarih ile rüçhan hakkı tarihi arasında buluşu iyi niyetli olarak ülke içinde kullanmakta olan veya kullanım için ciddi ve gerçek tedbirler almış kişi veya kişilere karşı, patent konusunu aynı şekilde kullanmaya devam etmelerini veya alınmış tedbirlere uygun olarak kullanmaya başlamalarını önlemeye buluş sahibinin hakkı yoktur. Ancak, üçüncü kişilerin patent konusunu kullanmaya devam etmeleri veya alınmış tedbirlere uygun kullanımları sahip oldukları işletmenin makul ihtiyaçlarını giderecek ölçüde olabilir.

...”

Madde 136

“Aşağıda yazılı fiiller patentten doğan hakka tecavüz sayılır:

(a) Patent sahibinin izni olmaksızın buluş konusu ürünü kısmen veya tamamen üretme sonucu taklit etmek,

(b) Kısmen veya tamamen taklit suretiyle meydana getirildiğini bildiği veya bilmesi gerektiği halde, tecavüz yoluyla üretilen ürünleri satmak, dağıtmak veya bir başka şekilde ticaret alanına çıkarmak veya bu amaçlar için ithal etmek veya ticari amaçla elde bulundurmak veya uygulamaya koymak suretiyle kullanmak,

(c) Patent sahibinin izni olmaksızın buluş konusu olan usulü kullanmak veya buluş konusu usulle doğrudan doğruya elde edilen ürünleri satmak, dağıtmak ... suretiyle kullanmak,

...”

Madde 137

“Patentten doğan hakkı tecavüze uğrayan patent sahibi, mahkemeden, özellikle aşağıdaki taleplerde bulunabilir:

...

(a) Patentten doğan haklara tecavüz fiillerinin durdurulması talebi,

(b) Tecavüzün giderilmesi ve maddi ve manevi zararın tazmini talebi,

...”

Geçici Madde 1

Önceki kanun hükümlerinin uygulanması

“Bu Kanun Hükmünde Kararname’nin yürürlüğe girdiği tarihten önce yapılmış patent başvuruları hakkında, başvuru tarihindeki kanun hükümleri uygulanır.

Bu Kanun Hükmünde Kararname’nin yürürlüğe girdiği tarihten önce yapılmış ve sicile kaydedilmiş devir, intikal ve lisans işlemlerinden dolayı kazanılmış haklar saklı kalmak üzere, bu çeşit işlemlerde meydana gelecek değişiklikler için bu Kanun Hükmünde Kararname hükümleri uygulanır.”

3. Tazminat Komisyonu

40. Tazminat Komisyonu, adli yargılamaların uzunluğuna ve yargı kararlarının icra edilmemesine veya geç icra edilmesine ilişkin olarak Mahkemeye yapılan başvuruların tazminat yoluyla çözümü için 6384 sayılı Kanun’la kurulmuştur. İlgili iç hukukun tam açıklaması, *Turgut ve Diğerleri/Türkiye* ((k.k). no.4860/09, §§ 19-26, 26 Mart 2013) kararında bulunabilir.

41. Tazminat Komisyonunun yetkileri, 8 Mart 2019 tarihinde Resmi Gazete yayınlanan 7 Mart 2019 tarihli ve 809 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile genişletilmiştir. Bu kapsamda, Tazminat Komisyonuna, Mahkemenin Sözleşme’ye Ek 1. No.lu Protokol’ün 1. maddesinin ihlal edildiğini tespit ettiği ancak tazminata ilişkin karar vermediği davalarda ya da Mahkemenin nihai kararı bildirildikten sonra bir ay içerisinde Tazminat Komisyonuna başvurulması durumunda Sözleşme’nin 41. maddesinin uygulanmasını saklı tuttuğu davalarda inceleme ve başvurulara tazminat verme yetkisi verilmiştir (bk. *Kaynar ve Diğerleri/Türkiye*, no. 21104/06 ve diğer 2 başvuru, § 24, 7 Mayıs 2019).

B. Uluslararası Hukuk ve Uygulama

42. 1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe giren ve Türkiye’nin de taraf olduğu TRIPS anlaşmasının ilgili hükümleri aşağıdaki gibidir:

TOKEL/TÜRKİYE KARARI

Madde 28

Verilen Haklar

“1. Patent, sahibine aşağıdaki münhasır hakların verilmesini sağlar.

(a) Patent konusu bir ürün olduğunda, patent sahibinin iznini almamış üçüncü kişilerin bu ürünü imal etmelerini, kullanmalarını, satışa arz etmelerini, satmaları veya bu amaçlarla ithal etmelerini engelleme;

(b) Patent konusu bir usul olduğunda, patent sahibinin iznini almamış üçüncü kişilerin usulü kullanmalarını ve en azından doğrudan bu usul ile elde edilmiş ürünü kullanmalarını, satışa arz etmeleri, satmalarını veya bu amaçlarla ithal etmelerini engelleme.

...”

Madde 30

Verilen Haklara Getirilen İstisnalar

“Üyeler, üçüncü kişilerin yasal menfaatlerini dikkate alarak, bu istisnaların patentten normal olarak yararlanılmasına makul ölçüler dışında aykırı olmaması ve patent sahibinin yasal menfaatlerine makul ölçüler dışında zarar vermemesi koşuluyla, herhangi bir patent ile verilen münhasır haklara sınırlı istisnalar getirebilirler.”

43. Türkiye’nin 1925 senesinde kabul ettiği, 20 Mart 1883 tarihli Sınai Hakların Korunmasına Dair Paris Sözleşmesi’nin ("Paris Sözleşmesi") 4. maddesinin ilgili kısımlarında, ön kullanım hakkına esas teşkil eden ilk başvuru tarihinden önce üçüncü kişiler tarafından kazanılmış hakların, üye devletlerin kendi ulusal mevzuatları uyarınca saklı olduğu öngörülmüştür (bk. *Anheuser-Busch Inc./Portekiz* [BD], no. 73049/01, §§ 28-29, AİHM 2007-I).

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

I. İLK İTİRAZ HAKKINDA

A. Başvuranın sözlü duruşma talebi

44. Başvuran, duruşma talebinde bulunmuştur. Mahkeme, işbu kararın kabulünde bir duruşma yapılmasına gerek olmadığına karar vermiştir (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 59 § 3 maddesinin son cümlesi).

B. Hükümet tarafından sunulan ilk itirazlar

45. Hükümet, Mahkemeye sunulan yetki belgesinde başvuranın imzasının olduğunu ancak temsilcisinin imzasının olmadığını belirterek, başvurunun Mahkeme İç Tüzüğü'nün 47. maddesinde belirtilen hususlara uygun olmadığını ileri sürmüştür.

46. Başvuran ise itirazın yerinde olmadığını ve yetki belgesini ilgili usule uygun olarak sunduğunu belirtmiştir.

47. Mahkeme, başvurunun yapıldığı tarihte yürürlükte olan Mahkeme İç Tüzüğü'nün 47. maddesinde yetki belgesine ilişkin formata dair herhangi bir atıf yapılmadığını ve Mahkemeye sunulan yetki belgesinde sadece başvuranın imzasının gerekli olduğunu belirtmektedir. Başvuran tarafından sunulan ilk yetki belgesinin söz konusu gerekliliğe uygun olduğu gözlemlenmektedir. Ek olarak, temsilci değişikliği sonrasında başvuran hem kendisi hem de temsilcisi tarafından imzalanmış yetki belgesini Mahkemeye sunmuştur.

48. Mahkeme ayrıca, Hükümet tarafından öne sürülen konunun Sözleşme'nin 35. maddesinde belirtilen kabul edilemezlik sebeplerinden biri olmadığını da belirtmektedir. Dolayısıyla Hükümetin ilk itirazı, başvurunun Mahkemenin usule ilişkin kurallarına uygun olduğu gerekçesiyle

reddedilmelidir (bk. *Gözüm /Türkiye*, no. 4789/10, § 31, 20 Ocak 2015, ve *Knick/Türkiye*, no. 53138/09, § 36, 7 Haziran 2016).

II. SÖZLEŞME'YE EK 1 NO.LU PROTOKOL'ÜN 1. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

49. Başvuran, patentli buluşunun bir Kamu İktisadi Teşekkülü tarafından izinsiz olarak kullanılmasının Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokolü'nün 1. maddesi kapsamındaki mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesi hakkını ihlal ettiğinden şikâyetçi olmuştur. Sözleşme'nin ilgili maddesi aşağıdaki gibidir:

“Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir

Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya cezaların ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka halel getirmez.”

A. Kabul Edilebilirlik Hakkında

1. Tarafların beyanları

(a) Hükümet

50. Hükümet, başvuranın mağdur olarak kabul edilemeyeceğini ve 2011 yılında süresi dolan patente ilişkin harç ücretini yatırmaması sebebiyle aslında 2008 yılında ilgili patentin süresinin dolduğu gerekçesiyle davanın kişi yönünden bağdaşmaz olduğunu ileri sürmüştür. Hükümet ek olarak, başvuranın tazminat talebinin kabul edileceğine dair meşru bir beklentisi olmaması sebebiyle Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ile konu bakımından bağdaşmadığını iddia etmiştir. Bu bağlamda Hükümet,

ÇAYKUR tarafından başlatılan yargılamalar sırasında başvuranın patent haklarının ortaya konmuş olmasına rağmen, başvuran tarafından açılan tazminat davası sonucunda da ÇAYKUR'un söz konusu patente ilişkin ön kullanım hakkı olduğunun tespit edildiğini belirtmiştir.

51. Başvurunun konu bakımından bağdaşmadığına ilişkin olarak Hükümet ayrıca ÇAYKUR'un bir İktisadi Devlet Teşekkülü olmasına rağmen özel hukuk hükümlerine tabi olduğunu ve herhangi bir tekelden yararlanmadan ticari kurallara uygun olarak özerk bir şekilde faaliyet gösterdiğini ileri sürmüştür. Hükümet ayrıca, ÇAYKUR'un sorumluluğunun sermayesi ile sınırlı olduğunu belirtmiştir. Hükümet bu sebeple ÇAYKUR'un, çay üretme ve pazarlama yönünden kendisiyle aynı ticari faaliyetleri yürüten özel sektördeki çay firmalarından bir farkının olmadığını düşünmektedir. Hükümet ek olarak, mevcut davada yerel mahkemelerin ÇAYKUR'un bir İktisadi Devlet Teşekkülü niteliğinde olduğunu gözetmeden 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'de yer alan ilgili mevzuat hükümleri uyarınca ön kullanım hakkının olup olmadığının değerlendirildiğini belirtmiştir.

Hükümet, ÇAYKUR'un söz konusu yargılamaların konusu olan faaliyetlerinde herhangi bir kamu yetkisinden yararlanmadığı gerekçesiyle, mevcut başvurunun Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamına girmeyen özel taraflar arasındaki bir uyuşmazlık ile ilgili olduğunu dile getirmiştir.

52. Hükümet son olarak, başvuranın davasına ilişkin yerel mahkemelerin yaptığı değerlendirmelerde herhangi bir keyfilik olmadığı ve Devletin (başvuranın iddialarını sunabileceği) yeterli hukuki mekanizmaları sağladığı göz önünde bulundurulduğunda, mevcut başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olduğunu belirtmiştir.

(b) Başvuran

53. Başvuran, Hükümet tarafından kişi bakımından bağdaşmazlık ile ilgili olarak ileri sürülen iddialara itiraz etmiş ve gerekli harçları ödeyememesi ve sonucunda patent süresinin 2008 yılında erken dolmuş olmasının mağdur statüsüne bir etkisi olmadığını çünkü bu durumun hâlihazırda şikâyetçi olduğu müdahaleden ve sonucunda katlandığı maddi zorluklardan kaynaklandığını ifade etmiştir.

54. Başvuran, Hükümetin konu bakımından bağdaşmazlık ile ilgili itirazlarına ilişkin olarak ise, başvurusunun, tescilli patentine sahip olduğu buluşunun ÇAYKUR tarafından kullanılmasının mülkiyetine hukuksuz bir müdahale teşkil etmesine ilişkin olması gerekçesiyle kendisinin tazminat alma konusunda meşru bir beklentisi olmadığına dair Hükümet savının yerinde olmadığını belirtmiştir. Hükümetin, davanın ÇAYKUR'un özel hukuki statüsü ışığında taraflar arasındaki bir ihtilafla ilgili olduğu iddiasına ilişkin olarak başvuran, Yargıtayın 24 Mayıs 2007 tarihli kararına işaret etmiştir. Yargıtay bu kararında ÇAYKUR'u, yatırım planları Bakanlar Kurulu onayına tabi olan bir İktisadi Devlet Teşekkülü olarak tanımlamıştır (bk. yukarıda 32. paragraf). Başvuran, müdahalenin Bakanlar Kurulunun patentli sistemi ÇAYKUR'un fabrikalarında kullanmasını ve kurmasını onaylayan kararından kaynaklanması sebebiyle, aynı zamanda kamu otoritesinin kullanımının da bir sonucu olduğunu belirtmiştir. Başvuran son olarak yerel mahkeme kararlarının yeterli bir gerekçe içermediğini ve keyfi olarak verildiğini iddia etmiştir.

2. Mahkemenin değerlendirmesi

55. Mahkeme, başvuranın mağdur statüsüne ve meşru bir beklentisinin olmayışına ilişkin olarak Hükümet tarafından yapılan itirazlara ağırlık verememektedir. Bu bağlamda, Mahkeme öncelikle başvuranın gerekli harç parasını ödeyememesi sebebiyle iptal edildiği 2008 yılına kadar söz konusu

çay soldurma sistemine ilişkin geçerli bir patenti olduğunu belirtir. Mahkeme başvuranın bu kapsamdaki beyanlarını göz önünde bulundurduğunda, ÇAYKUR’a karşı açtığı tazminat davası reddedildikten sonra patentinin iptal edilmesinin mağdur statüsünü etkilemediğini düşünmektedir. Çünkü mevcut başvuru, 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararname uyarınca başvurana kullanımın önlenmesi ve tazminat talep etme hakkı veren patentli buluşunun, ilgili patentin geçerli olduğu süre boyunca ÇAYKUR tarafından izinsiz olarak kullanması ile ilgilidir (bk. yukarıda 39. paragraf). Mahkeme bu doğrultuda, başvuranın yerel mahkemelerden hâlihazırda tespit edilmiş patent haklarının tazminat ile korunmasını talep ettiğini, tazminata ilişkin olarak mülkiyet hakkının tesis edilmesine yönelik bir talebinin olmadığını not eder. Mahkemeye göre, başvuran mülkiyet hakkı elde etmeye yönelik meşru bir beklentiye değil, önceden kesinleşmiş bir karar ve kanun ile tanınmış bir hakka sahiptir (bk. *Balan/Moldova*, no. 19247/03, § 34, 29 Ocak 2008).

56. Mahkeme, 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesinin bu haliyle fikri mülkiyete uygulanabilir olduğunu yinelemektedir (bk. *Anheuser-Busch Inc*, yukarıda anılan, § 72). Mevcut başvuruda başvuran, ilgili zamanda yürürlükte olan mevzuat uyarınca ihtira beratı ile tescil edilmiş buluşun patentine sahiptir. Bu bağlamda Mahkeme, Sözleşme organlarının patentin Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesinin amaçları doğrultusunda “mülkiyet” tahsis ettiği sonucuna vardığını belirtir (bk. *Smith Kline ve French Laboratories Ltd./Hollanda*, no. 12633/87, 4 Ekim 1990 tarihli Komisyon kararı, Kararlar ve Raporlar 66, sayfa 79, ve *Lenzing AG/Birleşik Krallık*, no. 38817/97, 9 Eylül 1998 tarihli Komisyon kararı, rapor edilmemiş).

57. Mahkeme, yukarıdaki değerlendirmeler ışığında başvuranın Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesi anlamında bir “mülkiyete” sahip olduğu sonucuna varmaktadır.

58. Mevcut davanın özel hukuk kişileri arasındaki bir uyuşmazlık ile ilgili olduğu ve bu sebeple Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesi kapsamına girmediği yönündeki Hükümet itirazlarına ilişkin olarak

Mahkeme, ÇAYKUR'un hukuki statüsünün Türk kanunlarına göre Kamu İktisadi Teşekkülü olarak tanımlandığını gözlemlemektedir. Mahkeme, bir Devletin, Kamu iktisadi şirketine ait borçlardan, şirket ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olsa bile, Devletin Sözleşme'den doğan yükümlülüklerden muaf sayılması için gerekli kurumsal ve operasyonel bağımsızlığa sahip olmaması koşuluyla, sorumlu olabileceğini yinelemektedir (bk. diğer kararlar arasında, *Ališić ve Diğerleri/Bosna-Hersek, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya ve Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti* [BD], no. 60642/08, § 114, AİHM 2014; *Mykhaylenky ve Diğerleri/Ukrayna*, no. 35091/02 ve diğer 9 başvuru, § 43-46, AİHM 2004-XII; *Cooperativa Agricola Slobozia-Hanesei/Moldova*, no. 39745/02, §§ 17-19, 3 Nisan 2007; ve *Yershova/Rusya*, no. 1387/04, §§ 54-63, 8 Nisan 2010). Bu tür borçlardan Devletin sorumlu olup olmadığı konusunda yukarıda belirtilen hususlarda uygulanan önemli ölçütler şunlardır: şirketin yasal durumu (kamu hukuku ya da özel hukuk uyarınca); faaliyet yapısı (kamu işlevi ya da olağan ticari faaliyet); faaliyetlerinin bağlamı (tekel ya da sıkı düzenlemelerin yapıldığı bir faaliyet); kurumsal bağımsızlık (Devlet mülkiyetinin derecesi); ve operasyonel bağımsızlık (Devlet denetimi ve kontrolünün derecesi) (bk. *Ališić ve Diğerleri*, yukarıda anılan, § 114). Yukarıda alıntılanan davalar ağırlıklı olarak Devletlerin Kamu iktisadi şirketlerinin borçlarındaki sorumluluğuna ilişkin olsa da, Mahkeme borçlarla alakalı olan içtihadın aynı zamanda mevcut davanın da konusu olan patentli buluşların kullanımı gibi bu şirketlerin diğer faaliyetleri ve noksanlıklarında da uygulanabileceğini düşünmektedir.

59. Mahkeme, ÇAYKUR'un bir Kamu İktisadi Teşekkülü olarak, sorumluluğu sermayesi ile sınırlı olan özel hukuk hükümlerine tabi bir tüzel kişilik olduğunu not eder. ÇAYKUR, herhangi bir tekelden yararlanmadan özel çay şirketleri ile beraber çay piyasasında faaliyet gösterir ve olağan mahkemelerin yargı yetkisine tabidir.

60. Mahkeme bununla beraber ÇAYKUR'un tüm sermayesinin Devlete ait olduğunun tartışılmaz olduğunu belirtir. Mahkeme ayrıca, söz konusu çay

soldurma sistemini ilk kez kullandığı tarih olan 1991 yılında ÇAYKUR'un hiçbir tekelden yararlanmamasına rağmen tanımı gereği kamu hizmetleri yürüten ve ürettiği ürünler için ayrıcalıktan yararlanan bir Kamu İktisadi Teşekkülü şeklinde Kamu Kuruluşu olarak nitelendirildiğini not eder. ÇAYKUR 1994 yılında bir İktisadi Devlet Teşekkülü olarak nitelendirilmiş ve amaçlanan ticari fayda bakımından sektördeki özel şirketler ile aynı konuma gelmiştir. Mahkeme, ÇAYKUR'a ilişkin yapılan iç hukuktaki resmi sınıflandırmaya rağmen ilgili zamanda yürürlükte olan mevzuat ışığında ÇAYKUR'un bağımsızlığının Devlet ile güçlü bir kurumsal ve operasyonel bağın varlığı ile sınırlı olduğunu düşünmektedir: Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmuştur (233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 3. maddesi), yönetim kurulu üyeleri devlet memurluğuna atanabilme şartlarına sahip olan kişiler arasından seçilmekteydi (Madde 7), yıllık yatırım planları Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının görüşü ışığında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanıp, Bakanlar Kurulu kararı ile kesinleşmekteydi (Madde 29 ve 32), Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu ve bağlı olduğu bakanlık tarafından denetlenmekteydi (Madde 39 ve 40) ve son olarak malları, Devlet malları ile aynı korumaya sahipti (Madde 57).

61. Yukarıdaki unsurların yanı sıra, Mahkeme ayrıca başvurunun genel usul ve maddi bağlamını da dikkate almaktadır (bk. *bu davaya uygulanabildiği ölçüde, Transpetrol A.S./Slovakya* (k.k.), no. 28502/08, 15 Kasım 2011). Mahkeme, başvuranın ÇAYKUR aleyhine açtığı iç hukuk davasının konusunun, yatırım planında söz konusu çay soldurma sisteminin diğer fabrikalarda da kurulmasının öngörülmesi sonucunda ÇAYKUR'un sekiz fabrikasında başvuranın patentli sistemini kullanmasına ilişkin olması sebebiyle, Devlet makamlarının Kamu İktisadi Teşekkülü yatırım planları üzerinde yukarıda bahsedilen denetim ve kontrolünün, mevcut davada belirleyici bir husus olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda Mahkeme, patent sahibi olarak başvuranın münhasır haklarını kısıtlayan ÇAYKUR'un sistemi kullanmasının, ön kullanım hakkı oluşturup oluşturmadığına ilişkin

Yargıtay tarafından yapılan değerlendirmeyi de dikkate almaktadır. Mahkeme, Yargıtayın 24 Mayıs 2007 tarihli kararında açıkça söz konusu çay soldurma sisteminin diğer birçok fabrikada da kurulmasına yol açan ÇAYKUR'un yatırım planına atıfta bulunduğunu gözlemlemektedir. Temyiz mahkemesi, ÇAYKUR'un yatırım planlarının Bakanlar Kurulu onayına tabi olması sebebiyle, sistemin kullanımının sadece ilk defa test edilen fabrika ile sınırlandırılmayacağını tespit etmiştir (bk. yukarıda 32. paragraf). Mahkeme bu sebeple, Hükümet tarafından dile getirilen yerel mahkemelerin ÇAYKUR'un Kamu İktisadi Teşekkülü niteliğinin göz önünde bulundurulmadığı ve ön kullanım hakkına sahip olup olmadığına ilişkin değerlendirmede sadece 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'de yer alan ölçütlerin dikkate alındığına dair iddiasına ağırlık verememektedir.

62. Yukarıdaki açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda Mahkeme, ÇAYKUR'un Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında özel hukuk kişisi olarak değerlendirilebilmesi ve ÇAYKUR'un eylem ve ihmalleri sebebiyle Devletin Sözleşme'den doğan yükümlülüklerden muaf sayılması için gerekli kurumsal ve operasyonel bağımsızlığa sahip olmadığını düşünmektedir (bk. diğer kararlar arasında, *Mykhaylenky* ve *Diğerleri*, yukarıda anılan, § 44).

63. Sonuç olarak, Hükümetin mevcut başvuruya ilişkin olarak kişi ve konu bakımından bağdaşmazlık iddiaları reddedilmelidir.

64. Mahkeme, başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olmadığını ve Sözleşme'nin 35. maddesinde belirtilen başka herhangi bir gerekçeyle de kabul edilemez olarak ilan edilemeyeceğini kaydetmektedir. Dolayısıyla, başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekmektedir.

B. Esas Hakkında

1. Tarafların Beyanları

(a) Başvuran

65. Başvuran patentli buluşunun ÇAYKUR tarafından izinsiz kullanımının ve yerel mahkemelerin de ÇAYKUR'un ön kullanım hakkı ile bu izinsiz kullanımı meşrulaştırmalarının, patent hakkına bir müdahale oluşturduğunu belirtmiştir. Başvuran, bu müdahalenin kanun ile öngörülmediğini iddia etmiştir. Bu kapsamda başvuran, ilgili patenti aldığı 1991 yılında ön kullanım hakkını düzenleyen bir mevzuat olmadığını da not etmiştir. Başvuran, 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin yürürlüğe girmesi ile 1995 yılında ön kullanım hakkı kavramının Türk hukuk sistemine getirildiğini ve bu kavramın 1991 yılında meydana gelen olaylarla ilgili açılan davasında geriye dönük olarak uygulandığını belirtmiştir. Başvuran bu açıdan, Hükümetin ilgili zamanda yürürlükte olan ve ön kullanım hakkını içermeyen İhtira Beratı Kanunu'na atıf yapmadığını iddia etmiştir.

66. Başvuran ek olarak, ön kullanım hakkı başvurusunda bulunmak için gereken koşulların kendi davası kapsamında sağlanmadığını ve Trabzon Asliye Hukuk Mahkemesinin keyfi ve dayanaksız bir karar verdiğini belirtmiştir. Başvurana göre ÇAYKUR iyi niyet çerçevesinde hareket etmemiştir. ÇAYKUR'un Pazarköy fabrikası için (başvuran ihtira beratını almadan önce) yaptığı alımların sadece bu fabrika için yeterli olmasına rağmen söz konusu sistemin kullanımı önceden yapılan hazırlıklar ile sınırlandırılmamıştır. Bu sebeple başvuran, ÇAYKUR'un söz konusu sistemin kullanımını - başvurana göre - ayrı işletmeler olarak nitelendirilmesi gereken tüm fabrikalarına yayması sebebiyle ÇAYKUR'un bu kullanımının, teşekkülün makul ihtiyaçları için gereken seviyeyi aştığını ileri sürmüştür.

(b) Hükümet

67. Hükümet, başvuranın mülkiyetine bir müdahale olmadığını çünkü ilgili davanın, başvurana yeterli usulü güvencelerin sağlandığı yargılamalar sonunda ulaşılan bir sonuç olan ÇAYKUR'un ön kullanım hakkına ilişkin ilk derece mahkemesinin tespitleri ile ilgili olduğunu ileri sürmüştür. Hükümet bu kapsamda ilk derece mahkemesinin başvuranın patent haklarına ilişkin değil, söz konusu iki çıkar çatışması hakkında bir değerlendirme yaparak ÇAYKUR'un ön kullanım hakkına ilişkin bir karar verdiğini belirtmiştir. Bir müdahalenin olduğu kabul edilse bile; ilk derece mahkemesi tarafından yapılan tespit, Hükümete göre ulaşılabilir ve öngörülebilir olan 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 77. maddesine dayandığı için hukuka uygundur. Hükümet devamında başvuran tarafından özel bir çay şirketine karşı açılan davada yerel mahkemelerin ilgili şirketin ön kullanım hakkına sahip olduğuna karar verdiğini belirtmiştir. Yerel mahkemeler bu karara varırken aynı kanun hükmüne dayanmışlardır; bu hüküm kişilerin kamu tüzel kişisi ya da özel hukuk kişisi olup olmadıklarına bakmaksızın patent sahibinin başvurusunu yaptığı tarihten önce iyi niyetle söz konusu buluştan yararlanmaya başlayan kişilerin kazanılmış haklarını korumayı amaçlamaktadır. Hükümet ön kullanım hakkının uluslararası anlaşmalar ile düzenlenen ve patent sahibinin münhasır haklarını sınırlayarak teknolojik ilerleme ve finansal gelişmenin devamlılığını sağlamaya ilişkin genel çıkar doğrultusunda birçok ülkenin hukuki sisteminde yer alan bir hak olduğunu belirtmiştir.

68. Hükümet ek olarak, 1984 yılına kadar çay pazarında tekeli elinde bulunduran ve bu sebeple gerekli teknik bilgiye sahip olan ÇAYKUR'un söz konusu sistemi 1987 yılının başlarında geliştirmeye ve - başvuran patent başvurusu yapmadan önce - 1991 yılı Mayıs ayında Pazarköy fabrikasında kurulumuna başladığını belirtmiştir. Hükümet Türk hukukuna göre, özel bir çay fabrikasının da söz konusu patentli sisteme ilişkin olarak ön kullanım

hakkının olduğuna dair verilen kararda olduğu gibi, ön kullanım hakkının objektif ölçütler temelinde uygulandığını dile getirmiştir. Hükümet ayrıca, ön kullanım hakkının sadece “teşekkülün makul ihtiyaçlarını karşılama” sınırları içerisinde kullanılabileceğini ve söz konusu sistemin ÇAYKUR’un farklı fabrikalarında kullanılmasının, Türk Ticaret Kanunu’na göre birçok üretim tesisi olan teşekküllerin tek bir işletme olarak sayılması sebebiyle, müdahalenin orantılılığını etkilemeyeceğini belirtmiştir. Hükümet bu sebeple sonuç olarak, söz konusu müdahalenin kanun ile öngörüldüğünü, kamu yararı taşıdığını ve başvurana aşırı bir yük yüklenmediğini dile getirmiştir.

2. Mahkemenin değerlendirmesi

(a) Müdahalede bulunulup bulunulmadığı hakkında

69. Mahkeme, Hükümetin başvuranın mülkiyet hakkına yapılan bir müdahale olmadığı, çünkü ÇAYKUR’un patentli buluşu kullanmasının ön kullanım hakkına dayandığı iddiasına rağmen mevcut davadaki müdahale ÇAYKUR’un söz konusu sistemi kullanmasının ön kullanım hakkı ile meşrulaşıp meşrulaşmadığına bağlı olmaksızın, aslında sistemin ÇAYKUR tarafından kullanılmasıdır. Başvuran buluşu için patent almadan hemen önce söz konusu kullanım başlamış ve başvuranın patentinin sona erdiği 2008 yılına kadar ÇAYKUR’un diğer fabrikalarına da yayılarak uzun bir süre devam etmiştir. Bu bağlamda Mahkeme, hiçbir izin alınmaksızın patentli buluşun ÇAYKUR tarafından kullanıldığı 1991 ve 2008 yılları arasında başvuranın patentinin geçerliliğine ilişkin bir çelişki bulunmadığını gözlemlemektedir.

70. Dolayısıyla Mahkeme, başvuranın patentli buluşunun konusu olan sistemin ÇAYKUR tarafından kullanılmasının Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesi anlamında başvuranın mülkiyet haklarına müdahale teşkil ettiğini tespit etmiştir. Bununla birlikte Mahkeme, müdahalenin 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesinde belirtilen şartlar ile uyumlu olup olmadığına dair

incelemesini başvuranın patentinin sona erdiği 2008 yılına kadar ÇAYKUR’un söz konusu yargılamalarda ele alınan sekiz fabrikasındaki kullanımı ile sınırlandıracaktır.

71. Mahkemenin de daha önce birçok kararında belirttiği üzere, Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesi üç kuralı içermektedir. Maddenin birinci fıkrasının birinci cümlesinde belirtilen kural genel bir niteliğe sahip olup mal ve mülk dokunulmazlığı hakkını açıkça ifade etmektedir. Birinci fıkranın ikinci cümlesinde açıklanan ikinci kural ise mal ve mülkünden yoksun bırakılma ve bu durumda tabi olunan şartlar ile alakalıdır. Aynı maddenin ikinci fıkrasında belirtilen üçüncü kural ise Devletlerin, diğerleri arasında, kamu yararı doğrultusunda mal ve mülk kullanımının denetleme hakkı olduğunu tanımaktadır. Mal ve mülk dokunulmazlığına birkaç istisna durumda yapılabilecek müdahalelere ilişkin olan ikinci ve üçüncü kurallar birinci kuralda belirtilen genel ilkeler ışığında uygulanmalıdır (bk. diğer kararlar arasında, *Ališić ve Diğerleri*, yukarıda anılan, § 98, ve aynı kararda alıntılanan diğer davalar).

72. Mahkeme mevcut davadaki söz konusu müdahalenin kesin bir kategoride sınıflandırılmayacağını gözlemlemektedir. Bu nedenle dava, 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesinin ilk paragrafının birinci cümlesinde düzenlenen genel kural ışığında daha uygun bir şekilde incelenmelidir (bk. *Beyeler/İtalya* [BD], no. 33202/96, § 106, AİHM 2000-I).

(b) Müdahalenin hukuka uygunluğu hakkında

73. Mahkeme, Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesinin en önemli şartının kamu yetkilileri tarafından mal ve mülk dokunulmazlığına yapılan müdahalenin “hukuka uygun” olması gerektiğini yineler: birinci fıkranın ikinci cümlesinde mal ve mülkten yoksun bırakılmanın ancak “yasada öngörülen koşullara” tabi olduğunu belirtilmiş ve ikinci fıkrada ise Devletlere mal ve mülkün kullanılmasını “yasaları uygulayarak” düzenleme hakkı tanımıştır. Ek olarak, demokratik toplumun temel prensiplerinden biri

olan hukukun üstünlüğü, Sözleşme'nin her maddesinin özünde yer almaktadır (bk. *Broniowski/Polonya* [BD], no. 31443/96, § 147, AİHM 2004-V).

74. Hukuka uygunluk ilkesi de aynı şekilde uygulanabilir iç hukuk hükümlerinin belirli bir nitelikte olmasını gerektirir. Bu bağlamda “hukuk” denildiğinde, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin Sözleşme'nin söz konusu terimi kullanırken başka yerde atıf yaptığı aynı kavrama işaret ettiği belirtilmelidir (bk. örneğin, *Vistiņš ve Perepjolkins/Letonya* [BD], no. 71243/01, § 96, 25 Ekim 2012). Ayrıca, müdahalenin dayandırıldığı hukuki ilkeler uygulandıklarında yeterli derecede ulaşılabilir, kesin ve öngörülebilir olmalıdır (bk., diğer kararlar arasında, *Beyeler*, yukarıda anılan, §§ 109-10). Özellikle, hukuki bir kural kamu makamlarının keyfi müdahalelerine karşı bir koruma tedbiri sağladığında "öngörülebilir" nitelikte sayılır (bk. *Centro Europa 7 S.r.l. ve Di Stefano/İtalya* [BD], no. 38433/09, § 143, AİHM 2012).

75. Somut davanın koşullarına döndüğümüzde Mahkeme, Trabzon Hukuk Mahkemesinin iddia edilen müdahalenin 551 sayılı Patent Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname'nin 77. maddesinde öngörüldüğü üzere ÇAYKUR'un ön kullanım hakkına dayandığı sonucuna vararak, başvuranın patent haklarına ÇAYKUR tarafından yapılan müdahalenin engellenmesi ve tazminata ilişkin taleplerini reddettiğini gözlemlemektedir. Yukarıda belirtildiği üzere 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Türkiye'nin TRIPS anlaşmasını iç hukuka dâhil etmesi kapsamında 1995 yılında kabul edilen mevzuatın bir parçasıdır. TRIPS Anlaşması ve Paris Sözleşmelerinin Devletlere, sırasıyla, patent sonucu elde edilen münhasır haklara istisnalar getirmelerini ve patent için yapılan ilk başvuru tarihinden önce üçüncü tarafların kazandığı hakları korumalarını sağlayan ilgili hükümleri doğrultusunda ön kullanım hakkı, ilgili Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenmiştir. Ancak Türkiye'nin 1925 yılının başlarında onayladığı Paris Sözleşmesi'nde ön kullanım hakkı öngörülmesine karşın, patentin tescilinden önce buluşu kullanan ya da kullanmak için

hazırlık yapan üçüncü şahısların hakları, ÇAYKUR'un söz konusu sistemi Pazarköy fabrikasında kullanmaya başladığı ve başvuranın iktira beratı aldığı 1991 yılında yürürlükte olan 1879 tarihli İhtira Beratı Kanunu'nda yer almamaktadır.

76. Mahkeme, hukukla ilgili konularda mevcut yasalar kapsamında ortaya çıkan hakları düzenlemek için geriye dönük yeni hükümler kabul etmesi konusunda yasama organının önünde bir engel olmadığını hatırlatır (bk. *Saliba/Malta*, no. 4251/02, § 39, 8 Kasım 2005). Ancak Mahkeme, 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin geriye uygulanabilir olarak yürürlüğe girmediğini not eder, çünkü Geçici Madde 1'de ilgili mevzuatın yürürlük tarihinden önce yapılan patent başvurularının, söz konusu başvurunun yapıldığı tarihte yürürlükte olan yasal hükümlere göre düzenleneceği açıkça belirtilmiştir (bk. yukarıdaki 39. paragraf). Dolayısıyla, başvuranın patent başvurusu yapmasından kısa bir süre önce ÇAYKUR'un Pazarköy fabrikasında çay soldurma sistemini kurmaya başladığı 1991 yılı Mayıs ayında, üçüncü bir tarafın ön kullanım hakkı nedeniyle patent sahibinin münhasır haklarına bir istisna getiren herhangi bir yasal dayanak bulunmamaktadır. Mahkeme ayrıca bu bağlamda yerel mahkemelerin ya da Hükümetin, ilgili zamanda yerel hukuk düzeni uyarınca ön kullanım hakkının var olduğunun söylenebileceğine dair herhangi bir içtihadı dayanak olarak sunmadığını da kaydeder. Ek olarak Mahkeme, 1991 yılı Haziran ayında ÇAYKUR yönetim kurulunun patent başvurusuna konu olan çay soldurma sistemine ilişkin bir yatırım planı kabul ettiğini ve söz konusu sistemin sağladığı finansal menfaatler sebebiyle beş yıllık bir zaman dilimi içerisinde diğer yirmi beş fabrikasında da bu sistemin kurulmasının öngörüldüğünü gözlemlemektedir. İlgili yatırım planı, başvuranın buluşu için geçerli bir patente sahip olduğu 1991 yılı Ekim ayında Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmıştır (bk. yukarıdaki 6-8. paragraflar).

77. Mahkeme, Hükümet tarafından dile getirilen başvuranın özel bir çay şirketi aleyhinde başlattığı yargılamaların sonuçlarına ilişkin iddialarının

mevcut davanın amacına uygun olmadığını düşünmektedir. Mahkeme ayrıca, ÇAYKUR tarafından başvuranın patentinin iptal edilmesi yönünde başlatılan yargılamaların sonucunda başvuran lehine kesinleşen bir karar ile sonuca bağlanmış olan buluşun yeniliğine ilişkin Hükümet görüşlerini de dikkate alamamaktadır.

78. Yukarıda belirtilenlerin ışığında Mahkeme, başvuranın mal ve mülk dokunulmazlığı hakkına yapılan müdahalenin 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında hukuka uygun olarak kabul edilemeyeceği sonuca varmıştır.

79. Bu tespite ulaşan Mahkeme, müdahalenin meşru bir amacının bulunup bulunmadığı, eğer bulunuyorsa da bu müdahalenin kamu yararı ile bireysel temel hakların korunması arasında “adil bir denge” sağlayıp sağlamadığı hususunda bir inceleme yapmayı gerekli görmemektedir.

80. Dolayısıyla, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ihlal edilmiştir.

I. SÖZLEŞME’NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

81. Sözleşme’nin 41. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Eğer Mahkeme bu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Taraf’ın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırılabiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder”

A. Tazminat

82. Başvuran, 23.000.000 avro maddi tazminat talebinde bulunmuştur. Başvuran iddiasını desteklemek adına, muhasebeci tarafından hazırlanan bir rapor sunmuştur. Buna göre, eğer ÇAYKUR başvuranın patentli buluşunu kurduğu her bir fabrikası için 50.000 Türk lirası ödemiş olsaydı, 2016 yılına kadar başvurana -enflasyonu da hesaba katarak- toplamda 20.175.450 avro ile birlikte bunun faizini ödenmiş olacaktı. Bu bağlamda başvuran 2002

yılında özel bir çay şirketi ile yapılan ve bu şirketin iki fabrikasında söz konusu çay soldurma sistemini kullanması için kendisine 60.000 TL ödeyeceği bir lisans anlaşmasına da atıfta bulunmuştur. Başvuran ayrıca adil tazmin olarak herhangi bir miktar belirtmeden manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

83. Hükümet bu tazminat taleplerini dayanaksız ve aşırı bularak itiraz etmiştir.

84. Mahkeme bu konulardaki genel ilkelere ilişkin yerleşik içtihadına atıfta bulunmaktadır (bk. *Guiso-Gallissay/İtalya* (adil tazmin) [BD], no. 58858/00, § 90, 22 Aralık 2009).

85. Mahkeme, 1991-2008 yılları arasında başvuranın patentli buluşunun ÇAYKUR tarafından sekiz fabrikasında kullanılması sebebiyle Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiğine dair tespitini yineler. Başvuran, patentli çay soldurma sisteminin özel bir çay şirketi tarafından kullanılması için 2002 yılında kendisine yapılan 60.000 TL'lik ödemeye ilişkin belgelenmiş bir delil sunmasına rağmen, söz konusu kullanımın farklı süreleri ve kapsamı göz önünde bulundurulduğunda, Mahkeme, mevcut davada başvuranın maddi zararını objektif olarak belirlemek için yeterli bilgiye sahip olmadığını düşünmektedir.

86. Mahkeme, 809 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararı ile Tazminat Komisyonunun Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesine ilişkin ihlal bulup Sözleşme'nin 41. maddesi kapsamında başvuranın adil tazmin talebine ilişkin karar vermediği ya da 41. maddenin uygulanması hususunu saklı tuttuğu başvurularda adil tazmin talepleri hakkında karar verme yetkisine sahip olduğunu kaydetmiştir (bk. yukarıda § 41). Mahkeme ayrıca, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1 maddesinin ihlal edildiğine karar verdiği yakın tarihli *Kaynar ve Diğerleri* (no. 21104/06 ve diğer 2 başvuru, Mayıs 2019) kararında, Tazminat Komisyonunun konu hakkında daha iyi bilgilendirilmiş bir şekilde karar verebileceğine dayanarak başvurunun

Sözleşme'nin 41. maddesi ile ilgili kısmının kayıttan düşürülmesine karar vermiştir (adı geçen kararda, §§ 76-78).

87. Mahkeme, maddi zararın hesaplanmasının zorluğundan kaynaklanan karmaşıklıkların, konuyu Tazminat Komisyonuna havale ederek adil tazminata ilişkin kısmın kayıttan düşürülmesi kararına varıldığı benzer davalarda aynı yaklaşımı benimsediğini kaydeder (bk. *Gümrükçüler ve Diğerleri/Türkiye* (adil tazmin), no. 9580/03, §§ 36-43, 7 Şubat 2017; *Silahyürekli/Türkiye* (adil tazmin), no. 16150/06, §§ 16-20, 29 Ekim 2019; ve *Dürrü Mazhar Çevik ve Münire Asuman Çevik Dağdelen/Türkiye* (adil tazmin), no. 2705/05, §§ 14-19, 29 Ekim 2019).

88. Yukarıda belirtilen noktalar göz önünde bulundurulduğunda Mahkeme, söz konusu hukuk yolunun Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlali bakımından tazmin imkânı sunduğu kanaatindedir. Mevcut davada başvuranın uğradığı maddi zarar miktarının belirlenmesi konusundaki zorluklar göz önünde bulundurulduğunda Mahkeme, *Kaynar ve Diğerleri* (yukarıda anılan) kararında vardığı sonuçtan ayrılmayı gerektiren bir sebep görememektedir ve ayrıca başvurunun bu kısmına ilişkin incelemenin sürdürülmesini haklı kılan bir gerekçe bulunmadığı kanaatindedir (Sözleşme'nin 37 § 1 (c) maddesi). Mahkeme ayrıca, yukarıdaki hususlar ışığında, Sözleşme ve Protokollerinde tanımlanan insan haklarına saygının, başvurunun incelenmeye devam edilmesini gerekli kılmadığı kanısındadır (37 § 1 maddesinin son cümlesi). Bu bağlamda Mahkeme, şartların uygun olması halinde, başvurunun Sözleşme'nin 37 § 2 maddesi uyarınca tekrar kayda alınabileceğini vurgular (bk. *Gümrükçüler ve Diğerleri*, yukarıda anılan, § 42, ve *Cingilli Holding A.Ş. ve Cingilloğlu/Türkiye* (adil tazmin), no. 31833/06 ve 37538/06, § 47, 28 Ocak 2020).

89. Sonuç olarak, davanın Sözleşme'nin 41. maddesi uyarınca başvuranın maddi tazminat talebine ilişkin kısmının kayıttan düşürülmesi gerekir (bk. *Kaynar ve Diğerleri*, yukarıda anılan, § 78).

90. Mahkeme ayrıca, yukarıda belirtilen Cumhurbaşkanlığı kararı doğrultusunda Tazminat Komisyonunun manevi tazminata ilişkin talepler hakkında da inceleme yapıp bu talepleri karara bağlayacak yetkiye sahip olduğunu gözlemlemektedir. Dolayısıyla maddi tazminata ilişkin olarak varılan sonuç göz önünde bulundurulduğunda, davanın başvuranın manevi tazminat taleplerine ilişkin kısmı da kayıttan düşürülmelidir (anılan kararda, § 82).

B. Masraf ve giderler

91. Başvuran ayrıca, yerel mahkemeler ve Mahkeme önündeki masraf ve giderler için 13.500 TL talep etmiştir. Başvuran bu talebini desteklemek adına, 3 Ocak 2016 tarihinde avukatı ile imzaladığı ve buna göre avukatına 10.000 TL ödemesi ve Mahkemenin hükmettiği adil tazminin %15'ini avukatına vereceğini taahhüt ettiği bir sözleşme sunmuştur.

92. Hükümet, bu taleplere itiraz etmiştir.

93. Mahkemenin içtihadına göre bir başvuran, ancak masraf ve giderlerin fiilen ve zorunlu olarak yapıldığını ve miktar olarak makul olduğunu belgelendirebildiği takdirde bunların geri ödenmesi hakkına sahiptir. Mahkeme somut davada, elinde bulunan belgeleri ve yukarıda belirtilen ölçütleri dikkate alarak, tüm başlıklar altında gerçekleşen masraflar için başvurana toplamda, her türlü vergiden muaf tutulmak üzere 2.000 avro ödenmesinin uygun olduğu kanaatindedir.

C. Gecikme Faizi

94. Mahkeme, gecikme faizinin Avrupa Merkez Bankasının marjinal faiz oranına üç puan eklenmek suretiyle elde edilecek oran üzerinden hesaplanmasının uygun olduğu kanaatindedir.

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, OY BİRLİĞİYLE,

1. Başvurunun *kabul edilebilir olduğuna*;

2. Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin *ihlal edildiğine*;
3. Sözleşme'nin 41. maddesi kapsamındaki maddi ve manevi tazminat taleplerine ilişkin olarak başvurunun *kayıttan düşürülmesine*;
 - (a) Davalı Devlet tarafından başvurana, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesi uyarınca kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içerisinde, ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden Türk lirasına çevrilmek üzere, yansıtılabilecek tüm vergiler hariç olmak üzere, masraf ve giderler bakımından 2.000 avro (iki bin avro) *ödenmesine*;
 - (b) Yukarıda bahsi geçen üç aylık sürenin bittiği tarihten itibaren ödeme gününe kadar geçen sürede, yukarıda bahsedilen miktara, Avrupa Merkez Bankasının söz konusu dönem için geçerli olan marjinal faiz oranına üç puan eklenmek suretiyle elde edilecek oran üzerinden basit faiz *uygulanmasına*;
4. Başvuranın adil tazmine ilişkin diğer taleplerinin reddedilmesine *karar vermiştir*.

İşbu karar İngilizce olarak tanzim edilmiş olup, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77. maddesinin 2 ve 3. fıkraları uyarınca 9 Şubat 2021 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

Hasan Bakırcı
Yazı İşleri Müdür Yardımcısı

Jon Fridrik Kjølbro
Başkan